

AZ EURÓPAI UNIÓ KOHÉZIÓS POLITIKÁJÁNAK EREDMÉNYESSÉGE AZ ADATOK TÜKRÉBEN

Zsúgyel János
egyetemi adjunktus

1. Az Európai Unió regionális politikájának történeti fejlődése

Az Európai Gazdasági Közösséget (EGK) 1957-ben megalapító Római Szerződés rögzíti az EGK célkitűzéseit. Bár az önálló regionális politika indokoltsága az alapítás során nem merült fel, közösségi célként megfogalmazásra került a gazdasági tevékenységek harmonikus fejlődésének, a folyamatos és kiegyensúlyozott növekedésnek és az életszínvonal emelkedésének előmozdítása a Közösségen belül. A későbbi fejlődés során ennek az általános követelménynek a biztosítása érdekében született meg a regionális fejlesztési politika. Az 1973. évi úgynevezett északi bővítést követően 1975-ben megkezdte működését az Európai Regionális Fejlesztési Alap. Ez az elkülönült pénzalap az Európai Szociális Alap és az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap részben területfejlesztési hatású tevékenységeit kiegészítve a célzottan regionális fejlesztési akciók pénzügyi forrásait biztosította és a szándékok szerint a tagállamok közötti területi fejlettségi különbségek mérséklését tűzte ki célul.

A regionális fejlesztési politika a 80-as évek közepéig a tagállamok kormány- és államfőinek 1972. évi párizsi megállapodásain alapult, az Egységes Európai Okmány megkötését követően azonban az EGK szerződéses rendszerében is megfogalmazást nyert. Az Egységes Európai Okmány a Római Szerződés eredeti célkitűzéseit kiegészítette a gazdasági és szociális kohézióról szóló fejezettel. A szerződés ilyen értelmű kiegészítését az a tény tette elengedhetetlenné, hogy Görögország 1981. évi, valamint Spanyolország és Portugália 1986. évi felvétele miatt az EGK lakosságának jelentős hányada az EGK fejlettségi szintje alatt élt. A munkaerő szabad áramlásának lehetősége mellett reális veszélyként jelentkezett az Európán belüli migráció felerősödése, aminek nem kívánatos várható gazdasági és kulturális hatása miatt a Közösség jelentős forrásokat állított az országok közötti gazdasági és infrastrukturális fejlettségi különbségek mérséklésének szolgálatába. Az Egységes Európai Okmány biztosította a regionális fejlesztési politika szerződéses háttérét és a pénzügyi eszközök felhasználásának lehetőségét. A regionális politika konkrét céljait a költségvetési ciklusokhoz kötődően határozzák meg. Bár a támogatandó célok meghatározása időről időre módosul, a támogatás alapelvei a 80-as évek végétől változatlanok.

Indokolt tehát a vizsgálódásunkat az EGK 12 tagállamának 1986-1995 közötti fejlődésére korlátozni. Ez a 10 éves időszak kellően hosszú ahhoz, hogy a regionális fejlesztési politika hatásaira vonatkozó megállapításokat megtegyük, ugyanakkor új tagok felvétele az EGK-ban – ami az 1992-es Maastrichti Szerződés alapján Európai Unió nevet visel – csak 1995-ben történt meg, ezért ez a 10 év egy viszonylag zárt közösségben valósult meg, ahol a bővüléssel járó változások hatása nem zavarta meg a gazdasági-társadalmi folyamatokat. A jelen vizsgálat során az EUROSTAT szervezet által publikált REGIOMAP térinformatikai rendszer adataival végeztem el a vizsgálatokat, a későbbiek során indokolt az idősorok kiegészítése a hiányzó adatokkal, hogy a tendenciák tartóssága megítélhető lehessen.

A regionális fejlesztési politikai célok keretén belül kiemelt jelentőségű az úgynevezett kohéziós politika, mely a tagállamok átlagos fejlettségi szintjének 90%-át el nem érő országok támogatását jelenti. A kohéziós politika által felhasználható források nagyságrendje nem jelentős, de a források a kohéziót kiemelten befolyásoló infrastrukturális fejlesztésekre kerültek felhasználásra. Ezen kívül az EGK (a továbbiakban EU) regionális fejlesztési céljai támogatják a közösségi átlag 75%-át el nem érő régiókat, valamint a gazdasági-társadalmi átalakulás által kiemelten érintett ipari, illetve túlnyomórészt mezőgazdasági, halászati jellegű régiókat, melyek jelentős részben a kohéziós politika által érintett országokban találhatóak, így a regionális támogatások jelentős részét ezekben az országokban használták fel. Indokolt tehát annak a vizsgálata, hogy a kohéziós politika kedvezményezettjeinek helyzete változott-e az érintett időszakban.

A rendelkezésre álló adatokat az alábbi táblázat tartalmazza.

1. számú táblázat: GDP/fő vásárlóerőparitáson

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
EUR 12	10419	11039	11605	12556	13595	14529	15467
BR DEUTSCHLAND	12449	13137	13647	14677	15810	17042	18525
FRANCE	11785	12419	12943	13985	15196	16179	17250
ITALIA	10655	11308	11927	12925	13977	14904	15890
NEDERLAND	10994	11524	11815	12567	13763	14845	15550
BELGIQUE-BELGIE	10848	11365	11871	12961	14102	15200	16193
LUXEMBOURG (GRAND-DUCHE)	12493	13774	13830	15329	17378	18427	19636
UNITED KINGDOM	10396	11154	11945	12982	13891	14567	14732
IRELAND	6443	6629	7128	7811	8809	10004	10815
DANMARK	11767	12582	12912	13619	14441	15334	16576
ELLADA	5328	5577	5663	6137	6662	6898	7397
ESPANA	7325	7783	8398	9191	10109	10936	11964
PORTUGAL	5342	5747	6199	6725	7447	8136	9064

(Forrás: regiomap – Office for Official Publications of the European Communities-1995)

Az 1. számú táblázat adatait a 2. számú táblázatban részletezett módon elemeztem. Feltüntetésre került évenkénti bontásban a maximális és a minimális érték, az évenkénti inták szórása, terjedelme, valamint az éves vásárlóerőparitáson közösségi GDP átlag 90%-át el nem érő, illetve 110%-át meghaladó országok számának gyakorisága.

2. számú táblázat: GDP/fő vásárlóerő-paritáson táblázat elemzése

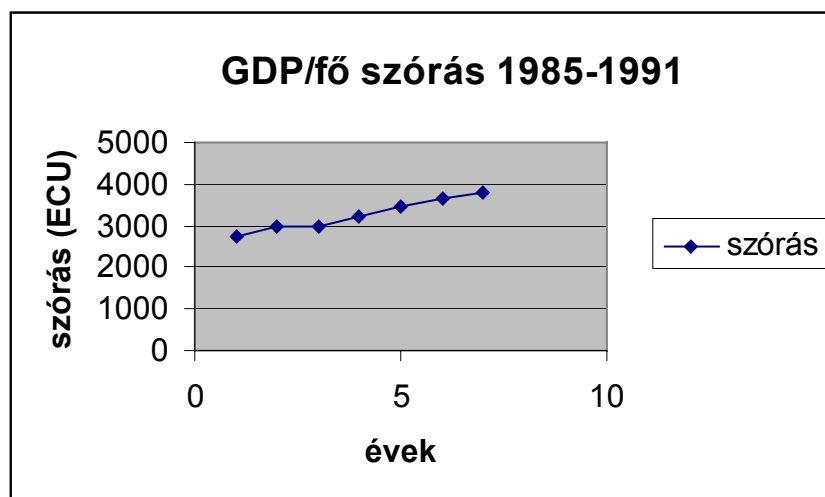
	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
maximum	12493	13774	13830	15329	17378	18427	19636
minimum	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
szórás	2742	2970	2981	3210	3475	3647	3819
terjedelem	10508	11788	11843	13341	15389	16437	17645
EUR110%	11461	12143	12766	13812	14955	15982	17014
EUR90%	9377	9935	10445	11300	12236	13076	13920
gyakoriság (<EUR90%)	4	4	4	4	4	4	4
gyakoriság (>EUR110%)	8	8	8	9	9	9	9

Az egyes országok gazdasági fejlettségének mérésére a vásárlóerő-paritások GDP egy főre eső értékét választottam. A mutató azért alkalmas a különböző országok adatainak összehasonlítására, mert a nominális GDP értékével szemben kiküszöböli az egyes országok nemzeti valutáinak különböző vásárlóértékéből, illetve az átváltási árfolyamok – számtalan egyéb pénzügyi szempontot tükröző – torzító hatását. A GDP és a vásárlóerő-paritások GDP mutatók részleges összehasonlítását e helyen mellőzve megállapítható, hogy a vásárlóerőparitások GDP alapján történő összehasonlítás általában az egyes országok között fennálló különbségeket tompítja, tehát a vizsgálatunk későbbi megállapításait ellentétes módon nem befolyásolja.

Az elemzés alapján megállapítható, hogy a minimális és a maximális GDP/fő érték közötti különbség 1985-1991 között folyamatosan nőtt.

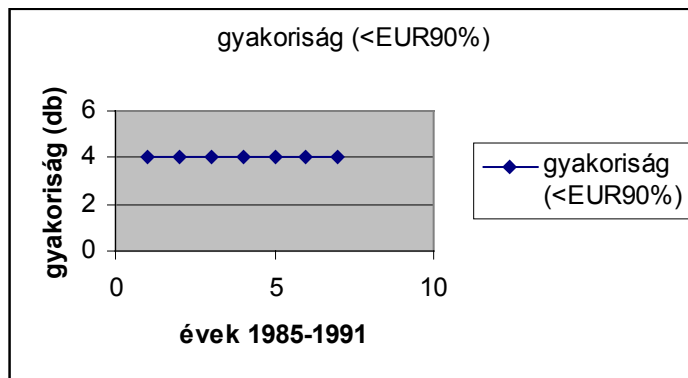
A kohézió fokának mérésére a szórás mutatóját használtam. A szórás, mint az átlagtól való eltérés négyzetes átlaga alkalmas az egyes országok GDP/fő értéke szóródásának mérésére. A szórás értéke a terjedelemhez hasonlóan szintén folyamatosan nőtt a megfigyelt időszakban. Ez azt jelenti, hogy az EU 12 államának a kohéziója nem növekedett, a gazdasági fejlettség kiválasztott mutatója alapján

1. számú diagramm: Az egy főre eső GDP szórásának alakulása az EU 12 tagállamának adatai alapján

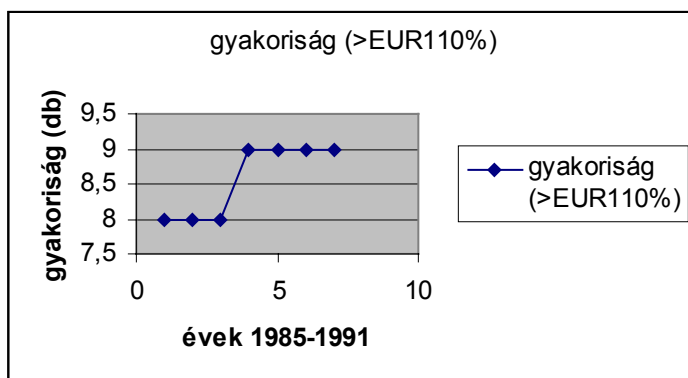
Tekintettel arra, hogy a kohéziós politika célcsoportját azok az országok jelentették, melyek az EU átlagos értékének 90%-át nem érték el, célszerű megvizsgálni, hogy a kohéziós politika következtében mérséklődött-e azon országok száma, melyek ezt a küszöbértéket nem érik el. Az elemzés alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszak alatt 4 ország nem érte el az átlagos érték 90%-át, tehát a kohéziós politika következtében a lemaradó országok száma nem változott. Az adatok tételes vizsgálata során az is megállapítható, hogy ugyanaz a négy ország volt az érintett körben a vizsgált időszak során.

2. számú diagramm: Az egy főre eső GDP EU átlagának 90%-át el nem érő országok számának alakulása 1985-1991 között

A kialakuló kép teljességének kialakítása kedvéért megvizsgáltam, hogy egy tetszőlegesen választott érték, az EU átlagának 110%-át hány ország haladta meg az egyes években. Megállapítottam, hogy a vizsgált időszak kezdetén 8, majd 1988-tól 9 ország átlagos értéke haladta meg a közösségi átlag 110%-át. Ez a tény arra utal, hogy míg a lemaradó országok számát nem sikerült csökkenteni, addig az átlag 110%-át is meghaladó értékű országok száma nőtt. Ez a tény arra utal, hogy a kohéziós politika érvényesülésének időtartama alatt a tagállamok közötti gazdasági különbségek növekedtek, a lemaradók száma és köre változatlan, ugyanakkor nőtt az átlagot meghaladó jóléttel rendelkező országok száma.

3. számú diagramm: Az egy főre eső GDP EU átlagának 110%-át meghaladó országok számának alakulása 1985-1991 között

1. A vizsgálatok folytatásának lehetséges irányai

Természetesen a fenti megállapítások ellenőrzése további vizsgálatokat igényel. Feltétlenül indokolt annak rögzítése, hogy a fent megfogalmazott megállapítások nem jelentik a kohéziós politika indokolatlanságát. Lehetséges, hogy a megvalósult fejlesztések hosszabb idő alatt fejtik ki hatásukat.

1. Legfontosabb feladat ezért **az idősorok kiegészítése az 1995-ig hiányzó évek adataival**. A kiegészítés megtörténtét követően meg kell vizsgálni a megfogalmazott hipotézisek fenntarthatóságát.
2. Rendelkezésre állnak a GDP/fő adatok az egyes országok különféle szintű statisztikai régióinak összehasonlításához. A vizsgálatokat a régiók szintjén az **EU átlagának 75%-át el nem érő régiók számának alakulására kell kiterjeszteni**, ezzel egy lényegesen árnyaltabb képet kapunk a regionális szinten megvalósuló gazdasági-társadalmi átalakulásról.
3. Megvizsgálandó további fejlettségi mutatók bevonásának lehetősége a vizsgálatba:
 - A demográfiai mutatók közül a jólétet legkomplexebben kifejező termékenységi, halandósági, elvándorlási mutatók vizsgálata feltétlenül szükséges.
 - Különféle infrastrukturális ellátottságot reprezentáló mutatók párhuzamos vizsgálata elengedhetetlen a társadalmi-gazdasági fejlettség összehasonlításához.
 - A társadalmi jólét mérésére a különféle externáliák (pl. környezetvédelmi károk) hatását tartalmazó mutatók vizsgálata is indokolt lehet.

Természetesen a vizsgálatok lefolytatásának feltétele az adatháttér rendelkezésre állása. Az országokra vonatkozó idősorok kiegészítésének és a régiószintű GDP adatok vizsgálatának akadálya nincs, a 3. pontban érintett új mutatók kialakítása további vizsgálatokat igényel.